Міністерство освіти і науки України
Харківський обласний відділ Українського географічного товариства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Бєлгородський державний національний дослідницький університет
Харківська обласна станція юних туристів

РЕГІОН - 2013:

СТРАТЕГІЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

(м. Харків, 7–8 листопада 2013 р.)

Харків
2013

Міністерство освіти і науки України
Харківський обласний відділ Українського географічного товариства
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Бєлгородський державний національний дослідницький університет
Харківська обласна станція юних туристів

РЕГІОН - 2013:

СТРАТЕГІЯ ОПТИМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

(м. Харків, 7–8 листопада 2013 р.)

Харків
2013

Вергун О.В.
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 401
Гринасюк А.Р.
ВИКОРИСТАННЯ АТРАКТИВНИХ ЛАНДШАФТІВ У ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ 404
Грицюта В.Ю.
ПРИЧИНИ ТА СТАН ОБВОДНЕННЯ ВОЛОХІВСЬКОГО ГАЗО-КОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА (Харківська область) 406
Добровольська Н.В.
ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ У ЗЕМЛЕРОБСТВІ 407
Игнатенко Е.А.
ОЦЕНКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ЕВРОРЕГИОНА «СЛОБОЖАНЩИНА» ДЛЯ ЦЕЛЕЙ РАЗВИТИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО ТУРИЗМА 410
Калугина С.В., Еремина С.Н., Кухарук Н.С.
МИКРОБИОЛОГИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА ВОД МАЛЫХ РЕК КАК ИНДИКАТОРЫ ИХ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ 412
Клюев Н.Н., Яковенко Л.М.
СХЕМА ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ КУРСКОЙ ОБЛАСТИ: ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 414
Кобзарь Г.В.
К ВОПРОСУ ОБ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОЛОГО-ТУРИСТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЛЕНИНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ 416
Кулик И.В., Захаров С.Г.
ОЗЕРА СРЕДНЕГО УРАЛА В ПРЕДЕЛАХ ЧЕЛЯБИНСКОЙ ОБЛАСТИ: ПОСЛЕДСТВИЯ АНТРОПОГЕННОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ 419
Лемехова А.С. , Нетробчук І. М.
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ 421
Любичанковский А.В., Попова О.Б., Филимонова И.Ю., Ряхов Р.В., Михайлов А.С.
АКУПУНКТУРА КАК ГЕОУРБАНИСТИЧЕСКИЙ МЕТОД ЭКОЛОГО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ ОРЕНБУРГА 424
Морковін Д.В.
АНАЛІЗ НАФТОГАЗОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ 426
Плохих Р.В.
ОЦЕНКА ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА ЦЕНТРАЛЬНОГО КАЗАХСТАНА ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТСКИХ КОМПЛЕКСОВ ... 428
Поліщук Л.Б., Попов В.С.
ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ОПТИМІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ 430
Попкова Л.И., Бирюкова Е.В.
ОСОБО ОХРАНЯЕМЫЕ ПРИРОДНЫЕ ТЕРРИТОРИИ КАК ОБЪЕКТЫ ТУРИЗМА В РАЙОНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СЕВЕРА 433
Прибилова В.М.
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ РЕГІОНІВ ІНТЕНСИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ НАДР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 435
Пшибиш О.В.
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ВІТЕБСЬКОЇ ОБЛАСТІ 437

летний период испаряемость значительно превышает количество выпадающих осадков. Вследствие значительной протяженности с севера на юг основные климатообразующие факторы (солнечная радиация, циркуляция атмосферы и др.) образуют на территории выраженную широтную зональность. Наблюдается нарастание суммы солнечного тепла, повышение среднемесячной и годовой температуры воздуха, испарения, продолжительности вегетационного периода, уменьшение количества осадков, влажности воздуха и облачности.

Поверхностные воды принадлежат к бессточным бассейнам Тенизской, Торгайской, Шуйской и Балкашской впадин. Густота гидрографической сети уменьшается с севера на юг и изменяется в зависимости от высоты рельефа. Озеро Балкаш – замечательное место для отдыха и туризма, один из уникальных гидрообъектов страны, третье по площади после Каспийского и Аральского морей. На территории Центрального Казахстана обособляются четыре равнинные природно-географические зоны: степная, сухостепная, полупустынная и пустынная. Почвенно-растительный покров характеризуется большим разнообразием. С позиции разнообразия флоры особого внимания заслуживают островные низкогорья (Каркаралинск, Кент, Ульгтау, Кызылрай и др.), которые выделяются на фоне степей древесной растительностью, встречающейся в виде сплошных участков и небольших рощиц или отдельных деревьев разного возраста и величины. Очень разнообразен животный мир. По нашим данным в регионе насчитывается около 70 видов млекопитающих, 205 видов птиц, 13 видов рептилий, 3 вида амфибий и более 20 видов рыб. На территории обитают: волки, лисицы, джейраны, сайгаки, архары, кабаны, горностаи, сурки и др. В озерах и реках водятся: сазан, окунь, щука, чебак и др. Территория характеризуется чрезвычайно сложной ландшафтной структурой. Нами выделен 231 вид ландшафта, в том числе: 6 видов ландшафтов степного типа (4 % от общего количества), 62 вида сухостепного типа (29 %), 54 вида полупустынного типа (27 %), 87 видов пустынного типа (38 %), 7 видов ландшафтов побережья Балкаша и долин рек (2 %).

Список использованных источников: *1. Итоги реализации государственной программы «Культурное наследие» Казахстана [Электронный ресурс] // Национальный проект «Культурное наследие»: сохраняя прошлое, создаём будущее. 2012. – URL: http://www.madenimura.kz/ru/government-program-madenimura/program-results-madenimura/ (дата обращения: 26.10.2012).*

УДК 911.3

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ОПТИМІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Л.Б. Поліщук, В.С. Попов

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Природокористування розуміють як сферу виробничої та наукової діяльності, спрямовану на комплексне вивчення, освоєння, використання, поліпшення й охорону природного середовища з метою розвитку продуктивних сил, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людини. Витоком виникнення поняття і терміну природокористування були географія та екологія, які залишаються його теоретичним базисом [9]. Поняття природокористування увійшло в науку в 1959 році [4] і на даний

© Л.Б. Поліщук, В.С. Попов, 2013

час має широке використання, а також досить широкий спектр трактувань. В цілому під природокористуванням розуміють сукупність усіх форм експлуатації природно-ресурсного потенціалу і заходів щодо його збереження, враховуючи три складові: видобуток і переробку природних ресурсів, їх відновлення чи відтворення; використання та охорону природних умов середовища проживання; збереження, відтворення (відновлення) екологічної рівноваги природних систем, що є основою збереження природно-ресурсного потенціалу розвитку суспільства [5,8]. Процес природокористування розпочався і розвивається на стику суспільства – природи і відображає їх взаємодію на конкретній території в певний час.

Об'єктивно природокористування виглядає як комплекс взаємовідносин між природними ресурсами, природними умовами життя суспільства, його соціально-економічним розвитком, та оптимізацією цих відносин. Оптимізація природокористування визначається метою, що визначає ці відносини, та види природокористування, які можуть бути або галузевими, чи в окремих галузях господарювання.

Основні види природокористування досліджуються з позицій тісно взаємопов'язаних між собою галузевого, функціонального (комплексного), компонентного підходів. В межах галузевої системи народного господарства виділяють галузі природоспоживання, природокористування і відтворення. За вищого ступеня узагальнення ці види можна об'єднати в поняття виробничого (промислового і сільськогосподарського) і невиробничого природокористування. Функціональний підхід (комплексний) до природокористування передбачає виділення п'яти основних блоків найважливіших напрямів природокористування: ресурсоспоживання, конструктивного перетворення, відтворення природних ресурсів, охорони природних ресурсів, управління і моніторингу. Компонентний підхід до природокористування базується на спільному використанні деякими галузями виробництва одного компонента природного середовища, тобто на міжгалузевому споживанні природного ресурсу в рамках певної території.

Наслідком такого уявлення є концепція про системи, в яких природа, господарство та населення виглядають як єдине ціле і являються його безпосередніми складовими частинами [6]. Таким чином з позицій геосистем відслідковуються шляхи впливу окремих властивостей та якостей (складових) природи на виробництво, на побут населення, характер і направленість обміну речовини між суспільством та природою та комплексна реакція природи на вплив зовні. Складовими такого системного підходу до аналізу взаємодії природи-господарства-населення є дослідження геосистем (природних) та геотехсистем [8]. Втручання суспільства в геосистеми може призводити до пришвидшення протікання природних процесів та незворотніх змін в геосистемах в цілому, хоча самі по собі вони досить стійкі, внутрішньовзаємозалежні та взаємопов'язані. Дослідження геосистем та особливо геотехсистем ускладнюється тим, що вони не можуть мати чітких меж в просторі та часі, оскільки межі ці динамічні та, нерідко, частково або повністю накладаються одна на одну. Складним є питання синергізму спонтанно-природних, антропогенно-природних, господарських (виробничих) процесів, що визначають загальну динаміку існування біосфери [2]. Головним завданням оптимізації природокористування є керування цією складною системою з урахуванням соціально-економічного розвитку. Оскільки певні завдання з направленого регулювання геосистем та геотехсистем може мати декілька об'єктивних рішень, це надає широку можливість вибору оптимального комплексу конкретних заходів. При цьому треба чітко розуміти, що

неможливо достатньо повно дослідити особливості геотехсистем, не визначивши закономірності та стан геосистем, так само як не можливо досконально дослідити геосистеми, не маючи відправних досліджень відповідних геотехсистем.

В системі взаємовідносин між суспільством та природою суттєве значення має питання про власність на природні ресурси, яка трактується або як вольові відношення людей, залежно від їх ініціативи, бажання, або як об'єктивні, обумовлені певним рівнем розвитку виробництва взаємодії людей. В проблемі власності визначальним є питання про землю, відносно якої реалізуються взаємовідносини людина - природа через право володіння, користування, розпорядження. Право користування дозволяє експлуатувати її корисні властивості та якості. Класифікація видів цільового призначення земель застосовуються для забезпечення обліку земельних ділянок за видами цільового призначення у державному земельному кадастрі, для використання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями, підприємствами, установами для ведення обліку земель та формування звітності із земельних ресурсів та визначає поділ земель на окремі види цільового призначення земель, які характеризуються власним правовим режимом, екосистемними функціями, видом господарської діяльності, типами забудови, типами особливо цінних об'єктів. Відповідно до класифікації землі поділяються: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової забудови; землі громадської забудови; землі природно-заповідного фонду; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісогосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості; землі транспорту; землі зв'язку; землі запасу; землі запасу; землі резервного фонду; землі загального користування та для збереження та використання земель природно-заповідного фонду. Дана класифікація відображає варіації взаємодії суспільства і природи. Конфігурація певної геосистеми або геотехсистеми визначає можливість практичного або потенційного використання природних ресурсів певної території.

Одним з важливих умов вирішення питань природокористування повинне бути дослідження геосистем та геотехсистем, їх природних та суспільних складових, що розкриває шлях до оптимізації регіонального природокористування. Компоненти геосистем та геотехсистем можуть взаємодіяти в різних комбінаціях, що потребує певних комплексних географічних підходів реалізації раціонального та ефективного природокористування.

Список використаних джерел: *1. Арбузов В.В., Грузин Д.П., Симакин В.И. Экономика природопользования и природоохраны. Учебное пособие. – Пенза: Пензенский государственный университет, 2004. – 251 с. 2. Вернадский, В.И. Биосфера / В.И. Вернадский. – М.: Мысль, 1967. – 376 с. 3. Исаченко А.Г. Оптимизация природной среды. – М.: Мысль, 1980. – 284 с. 4. Куражсковский Ю.Н. Очерки природопользования. М.: Мысль. 1969. – 268 с. 5. Поліщук Л.Б., Лебедь В.В. Дослідження природно-ресурсного потенціалу у вирішенні регіональних природоохоронно-екологічних проблем / Регіон – 2010: стратегія оптимального розвитку: Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Харків, 4-5 листопада 2010 р.) / Гол. Редакційної колегії В.С.Бакіров. – Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2010. – С. 323-325. 6. Саушкин Ю.Г. История и методология географической науки. М: МГУ.1976.-422 с. 7. Сочава В.Б. Введение в учение о геосистемах. – Новосибирск, 1978, 292с. 8. Топчиев А.Г. Геоекология. Географические основы природопользования, Одесса, Астропроект,1996, -392 с. 9. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990. – 637 с.*